

Fredrik Nilsson, Hanne Sanders & Ylva Stubbergaard
"Inledning"

ur

Fredrik Nilsson, Hanne Sanders & Ylva Stubbergaard (red.)
Öresundsgränser: Rörelser, möten och visioner i tid och rum
(2007)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 14, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering 2021 för forsknings-, utbildnings-
och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

<https://doi.org/10.37852/oblu.126.c170>

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-035-6

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically 2021 for research, educational and
library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

<https://doi.org/10.37852/oblu.126.c170>

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-035-6

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovspersoner; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

INLEDNING

*Fredrik Nilsson, Hanne Sanders
& Ylva Stubbergaard*

Gränser och gränslöshet

Nästan varje dag hamnar jag, svensk småföretagare boende i Köpenhamn, i absurda situationer. Det handlar om bagatellartade saker som att köpa en dator i Sverige, få betalt från en kund eller helt enkelt odla affärskontakter. Men det skenbart enkla är inte alls det. För en småföretagare är Sverige och Danmark två skilda världar, trots Öresundsbron [...] Min situation är visserligen speciell men visar ändå att vi i mångt och mycket inte kommit särskilt långt i Öresundsintegrationen. En del [problem] handlar inte ens om kolliderande regelverk utan om attityder som går ut på att det är konstigt att bo i ett land och verka i ett annat. Djupt nere handlar det nog om vårt förhållande till allt det som inte är svenskt. Kan någon förklara varför det är så i den »gränslösa« Öresundsregionen?

På detta sätt uttrycker sig en svensk småföretagare i *Sydsvenska Dagbladet* (SDS).¹ Företagaren har tröttnat på hinder som försvårar hennes arbete i Öresundsregionen: nationellt utformade regelverk och kulturella föreställningar om olikheter mellan länder skapar problem och bidrar till att bevara gränsen i Öresund.

Under 2000-talets inledande år är detta ett återkommande tema i debatten om Öresundsregionen, inte minst i massmedia. I insändare ger en stadigt växande skara Öresundspendlare tämligen ofta uttryck för sin frustration, men även politiker diskuterar problemet i intervjuer och debattartiklar. Anledningen till detta är förstås att man möter problem i

---

1. SDS 24/7 2006.

vardagen, men irritationen förstärks förmodligen av en diskrepans mellan de vardagliga erfarenheterna och de förväntningar som byggdes upp vid tiden kring millennieskiftet. När visionen om en bro mellan Danmark och Sverige blev verklighet talades det nämligen samtidigt om en snar och snabb regional integration i Öresundsområdet. En gränslös region, menade många, skulle stå färdig i samma ögonblick som den första bilen passerade över bron.² Det visade sig alltså inte vara fullt så enkelt att skapa integration.

Integrationen tycks således dröja, och Öresundsregionen, både som politisk vision och individuellt projekt, har tydliggjort gränsens närvaro i vardagen. Det är en nyfikenhet på gränsens vardagliga betydelse, samt bristen på överensstämmelse mellan politisk retorik och människors tillvaro, som har varit utgångspunkten för projektet *Development of a Cross Border Region* och denna bok.

I den rika förekomsten av politiska utspel om Öresundsregionen framstår gräns och gränslöshet som okomplicerat stabila, självklara och nästan naturliga motpoler. Men flera studier har tidigare visat hur olika grupperingar, inte sällan baserade på ekonomiska och politiska kriterier, har format talet om Öresundsregionen i en pågående kamp om tolkningsföreträde.³ Dessa studier visar, ofta implicit, att en skiftande definition av vad en region är även medför att gräns och gränslöshet framstår som föränderliga och tänjbara begrepp. Andra studier har inspirerats av den aktuella gränsdiskussionen men istället fokuserat på gränsens skiftande betydelse ur ett historiskt perspektiv.⁴

---

2. För en diskussion av hur förväntningarna byggdes upp, se t.ex. *Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2000.

3. Se t.ex. *Invoking a Transnational Metropolis; Öresundsbron på uppmärksamhetens marknad. Regionbyggare i evenemangsbranschen*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2002; Richard Ek, *Öresundsregion – bli till! De geografiska visionernas diskursiva rytmer*, Lund 2003; Fredrik Nilsson, *När en timme blir tio minuter. En studie av förväntan inför Öresundsbron*, Lund 1999; Patrik Hall, Kristian Sjövik & Ylva Stubbergaard, *Nätverk söker förankring. Öresundsregionen i ett demokratiperspektiv*, Lund 2005; Jesper Falkheimer, *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund*, Göteborg & Stockholm 2004; Markus Idvall, *Kartors kraft. Regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*, Lund 2000.

4. *Vid gränsen. Integration och identitet i det förnationella Norden*, red. Harald Gustafsson & Hanne Sanders, Göteborg & Stockholm 2006; Hanne Sanders, *Nyfiken på Danmark – klokare på Sverige*, Göteborg & Stockholm 2006; *Da Østdanmark blev Sydsvrige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet*, red. Karl-Erik Frandsen & Jens Chr. V. Johansen, Ebeltoft 2003.

Tidigare forskning indikerar alltså att gräns och gränslöshet ständigt skapas och omskapas, såväl under konsensus som i konflikt. I denna antologi studeras Öresundsregionaliseringen också konstruktivistiskt med fokus på identifikationsprocesser och gränsformeringar i tid och rum. Några bidrag studerar hur aktörer med olika ekonomiska och politiska intressen bidrar till att forma Öresundsregionen, men visar samtidigt att dessa aktörer därmed kommer att förändra eller bekräfta gränser. Andra texter fokuserar på hur gränser påverkar social interaktion och formeringen av kulturella gemenskaper.

Med ett flerdimensionellt perspektiv ges ett väsentligt bidrag till kunskapsproduktionen om integrations- och identifikationsprocesser eftersom en mer komplex bild av Öresundsregionalisering lyfts fram. Från småföretagarens horisont tecknar sig exempelvis en bild av regionen som inte delas av fritidsseglarna i Markus Idvalls artikel sist i boken. Den Öresundsregion som träder fram i politiska dokument är i sin tur annorlunda, åtminstone i vissa avseenden. Det måhända självklara konstaterandet att betraktarens position påverkar hur hon eller han erfar och uppfattar Öresundsregionen tenderar att glömmas bort i diskussionerna om regionen. Därmed blir det också svårt att till fullo förstå hur integrationsprocesser verkar och identifikationsmönster formas.

De inledningsvis citerade förhoppningarna om att nationellt formade regleringar i Öresundsområdet inte ska utgöra något hinder för gränsöverskridande verksamheter, ligger i linje med visionen om den gränslösa europeiska unionen. Nationsgränser anses försvåra arbetet med att uppnå europeisk integration. Samtidigt som gränslöshet har blivit ett eftersträvanvärt mål har EU betonat regioners betydelse som utvecklingsmotorer i ekonomisk mening vilket har skapat en ny gränsproblematik mellan gamla stater och nya regioner. En ny konkurrens mellan regioner och de stater som de statsrättsligt tillhör har uppstått, men också mellan olika regioner. Här utgör Öresundsområdet inget undantag. Öresundsregionaliseringen betraktas på många håll som långt kommen och såväl den danska som den svenska regeringen har stora förhoppningar om att området ska bli en av Europas starka regioner. Precis som i många andra europeiska gränsområden⁵ har en intresseorganisation för kommunala

5. En omfattande genomgång av europeiska gränsområden görs i Birthe Holst Jørgensen, *Building European Cross-Border Co-operation Structures*, København 1998.

och regionala politiker i området – Öresundskomiteen – skapats. Här förs diskussioner i en strävan att formulera Öresundsområdets geografiska, politiska, administrativa, ekonomiska och sociala gränser. Med hjälp av EU:s Interregmedel⁶ medfinansieras mängder av projekt vilka syftar till att befärma ökad integration mellan Danmark och Skåne.

Gränslöshet som politiskt ideal skapar med andra ord komplexa processer där gränserns lokalisering och betydelser omdefinieras. Parallellt med visionen om gränslöshet har det också skapats nya statsgränser. I Europa har flera nya stater etablerats där nationalismen har utgjort ett mycket viktigt element, bland andra, i statsbildningsprocessen. Kriget och konflikterna på Balkan är bara ett exempel på hur nationalismen fick förnyad kraft. Dessa två till synes motsägelsefulla processer har inneburit att gränsforskningen blivit allt mer angelägen – och allt mer omfattande.

Generellt rör forskningen inom fältet en bred uppsättning frågor, mer eller mindre styrda av en bestämd uppfattning om nationalstaters inflytande över identifikationsprocesser, dvs. idén om att en kulturell gemenskap sammanfaller med ett avgränsat territoriellt område där en suverän stat administrativt och politiskt styr samt bevakar skarpa gränser mot omvärlden. Också när forskare går tillbaka till tiden före den ideologiska nationalismens utbredning, formas deras syn på gränsområden ofta av dagens föreställningar om starka politiska och kulturella gränser mellan länder. Men statsgränser kan naturligtvis inte reduceras till statiska och formella regelverk som begränsar befolkningars handlings- och identifikationsmönster. Den schablonartade bilden behöver därmed problematiseras i såväl förfluten tid som nutid.

Öresundsområdet lämpar sig utmärkt för kritiska studier av gränser och identifikationsprocesser. Det är en gränsregion som fram till 1658 utgjorde en del i det danska riket för att därefter vara delad i statsrättslig mening. Sedan 1995, då även Sverige blev medlem i EU, ingår Öresundsområdet också i samma politiska enhet. Som nämnts ovan pågår numera nya förhandlingar, med bland annat Öresundskomiteen som central aktör, om gränsens betydelse – denna gång med en politisk målsättning om en transnationell region. Detta är annorlunda uttryckt ett område där gränser i statsrättslig mening vid flera tillfällen har omförhandlats och/

6. Interreg är ett EU-program som ger ekonomiskt stöd till interregionalt samarbete. Interreg har existerat sedan 1990.

eller står i begrepp att omförhandlas. Det är tänkbart att det föränderliga statsrättsliga läget även har haft identitetspolitisk betydelse, men i så fall hur, för vem och i vilken utsträckning?

Antologin fokuserar inte bara på olika erfarenheter och uppfattningar om Öresundsregionen idag, men också på hur en annorlunda historisk kontext skapar andra förutsättningar för identifikationsprocesser. Vad hände egentligen i Öresundsområdet då Skåne under andra hälften av 1600-talet blev en del av det svenska riket? Hur påverkade övergången människors upplevelser av tillhörighet och gemenskap? Identifierade man sig som dansk, svensk, skåning eller något helt annat? Dessa frågor är intressanta att diskutera, inte minst eftersom vissa menar att detta var en tid då idéer om nationella identiteter och nationalism ännu inte hade formulerats – åtminstone inte så som vi uppfattar dessa begrepp idag. Den moderna nationalismens genombrott förläggs, enligt denna forskning, istället till 1800-talet; det är först då konturerna av nationella identiteter kan anas. Om så är fallet, hur erfors och uppfattades egentligen gränsen mellan Sverige och Danmark under 1600-talets senare del? Samma fråga är emellertid minst lika viktig att ställa till senare perioder. Hade nationalismen verkligen nått ett starkt genomslag under 1800-talets senare del och det tidiga 1900-talet, och i så fall, vilken var synen på gränsen i Öresundsområdet? Vilken betydelse hade denna gräns under det sekel som föregick brobyggandet?

Det historiska perspektivet är angeläget av ytterligare en anledning. Genom att undersöka identifikationsprocesser efter 1658 skapas också en analytisk distans till dagens visioner om Öresundsregionen. I nutida politisk retorik används påfallande ofta föreställningar om 1600-talets skeenden – exempelvis den så kallade hårda försvenskningen av dansksinnade skåningar – för att synliggöra och legitimera visioner om vart Öresundsregionaliseringen är på väg idag, nämligen mot en återförening av danskar och skåningar. Ett historiskt perspektiv möjliggör alltså ett kritiskt förhållningssätt till hur talet om en Öresundsregion är utformat idag, men ger också möjligheter att tala om regionaliseringsprocessen på ett nytt sätt.

Av ovanstående framgår det att gränser som kringgärdar, synliggör och skapar identifikationsprocesser har en framskjuten roll i diskussionerna. Men vad är en gräns egentligen? Vad gör gränsen med människors

identifikationsmönster och vardag? Vad händer när gränser förändras? Grundtanken i projektet *Development of a Cross Border Region* är att varken gränser eller identiteter är naturliga, självklara eller statiska utan måste betraktas som konstruktioner, etablerade relationellt i möten och konfrontationer mellan olika intressen, viljor och erfarenheter. Det är dessa gränsdragningar och identifikationer som befinner sig i antologins fokus.

Identifikationsprocesser

Inom identitetsforskningen diskuteras hur myter, symboler, ritualer och ideologier – i synnerhet nationalismen – bidrar till att forma gemensamma identiteter innanför politiska och geografiska gränser. I denna antologi anknyter flera bidrag till denna breda diskussion genom att problematisera hur föreställningar om kulturella gemenskaper och identiteter skapas, används och politiseras. Vi tar därmed avstånd från de enkla essentiella beskrivningar om nationella identiteter som ständigt återkommer i historieskrivningen om regionen. Detta är en historieskrivning som genomgående kommit att diskutera interaktion över gränsen i termer av möten mellan danskar och svenskar. Det är också en historieskrivning som är fast förankrad i ett antagande om att Skånes övergång till Sverige 1658 innebar att en järnridå etablerades i Öresund och att de tidigare danska skåningarna hårt och brutalt försvenskades.

Andreas Olsson och Harald Gustafsson studerar i sina artiklar hur befolkningen kommunicerade med myndigheter under 1600-talets övergångsperiod, och kan konstatera att man åberopade olika identiteter, såsom kristen, undersåte, dansk, svensk, man eller kvinna. Gustafsson använder i sin studie begreppet »mötesidentiteter« för att understryka att identiteter skapas i relation till andra. Olsson tillämpar i stället begreppet »identitetsbruk«, och menar härmed att även om människor kände tillhörighet till flera gemenskaper kunde någon tillhörighet åberopas i strategiska syften när det förmodades ge fördelar i relationen till myndigheterna. Rikstillhörighet var alltså bara en av flera möjligheter – en möjlighet som dessutom inte förefaller ha använts särskilt ofta.

Medvetet framhävande av en identitet framför andra diskuteras även i Tove Dannestams och Ylva Stubbergaards artiklar om beslutsfattareshörens tal

om Öresundsregionen där politiska syften präglar retoriken om gemenskap i regionen.

I vissa situationer kan alltså medvetet åberopande av tillhörighet skapa handlingsmöjligheter. Men att åberopa gemenskaper kan även verka begränsande. Två artiklar får illustrera denna problematik. Den första, skriven av Magnus Jerneck, behandlar frågan om vad som krävs av ett politiskt ledarskap i en integrerad gränsregion. Jerneck visar hur det politiska ledarskapet hämmas av kulturella föreställningar om nationella olikheter och hur föreställningen om ett tydligt nationellt Vi och ett lika tydligt nationellt Dom bekräftar gränser och hindrar integration. Det andra exemplet är Per-Markku Ristilammis diskussion om stadsdelarna Nørrebro i Köpenhamn och Möllvången i Malmö, områden med ett påtagligt inslag av etnisk annorlundahet. Ristilammi menar att platsernas karaktär och historia alstrar identiteter som inte ingår i de dominerande föreställningarna om ett nationellt eller regionalt Vi. Här finns minnen och historia som inte följer den gängse berättelsen om den homogena nationen eller regionen. Ristilammi menar att denna form för annorlundahet i praktiken utgör en viktig och integrerad del av Öresundsområdet, medan föreställningar om homogenitet tenderar att osynliggöra förekomsten av komplexitet, av multipla och föränderliga identiteter. I likhet med Jerneck understryker alltså Ristilammi att föreställningar om nationella eller regionala identiteter begränsar synfältet bland centrala aktörer vilket i sig har en negativ inverkan på möjligheten att förstå hur integrationsprocesser formas och verkar.

Betydelsen av plats och minne i identifikationsprocesser, som Ristilammi pekar på, gör det speciellt intressant att studera hur plats, minne och historia politiseras. Med studier av historisk mytbildning läggs ytterligare ett maktperspektiv på identifikationsprocesser. Här kan tre artiklar nämnas. Fredrik Persson visar hur regional historieskrivning bidrar till selektivt förmedlande av myter. Tydligast är det i försöket att skriva en skånsk historia med samma element som normalt ingår i en nationell historieskrivning, men där tillhörigheten till det danska riket blir viktigare än Skånes drygt 300 år långa integrering i Sverige. Men Persson analyserar också ett försök att etablera en berättelse om Öresundsregionens historia. Hans samlade analys visar hur betydelsefull historieskrivning är, även i moderna och förment framåtblickande identitetsprocesser. Natio-

nell mytbildning är också en aspekt som träder fram i den tidigare nämnda uppfattningen om att gränsen efter 1658 var en järnridå som stängde av människors rörelser över gränsen. Järnridåföreställningar säger dock sannolikt mer om 1900-talets syn på statsgränser än om 1600-talet. Jens Lerbom visar i sin undersökning av sjättepengsräfsten att bilden av en skarpt åtskiljande gräns efter 1658 inte stämmer. Den nya gränsen klippte inte av band mellan familjer och släkter, den högg inte av tidigare upprättade interaktionsmönster. Ett tredje exempel på problematisering av myter är Tove Dannestams dekonstruktion av nutida berättelser om det gränslösa regionala rummet.

Antologin ifrågasätter således föreställningar om sega nationella identiteter, men även idéer om Öresundsregionen som ett homogent rum. Författarna vill genom analys av hur gränser upplevs i regionen dessutom synliggöra de icke-nationella identifikationsprocesser som formas och har formats i Öresundsområdet.

Öresundsgränsers betydelser

Vad är en gräns? Befinner man sig vid Öresund kan svaret tyckas självklart när man betänker att Öresundsområdet genomkorsas av en signifikant gränslinje – statsgränsen mellan Danmark och Sverige. Statsgränsen är emellertid bara ett slags gräns bland flera. Den måste exempelvis inte sammanfalla med gränser i kulturell mening, dvs. föreställningar om nationella, regionala och lokala gemenskaper. Frågan om vad en gräns är bör därför följas av frågan om vad en gräns gör. Här finns det anledning att påminna om vad Harald Gustafsson i en annan volym har skrivit om gränser.

[...] en politisk gräns på en historisk karta bör fungera mer som frågetecken än utropstecken. Att en sådan gräns finns, att gränser mellan stater ändras, att nya bestämmelser om t.ex. tull och inresa utfärdas är inte nog för att sluta sig till hur den historiska verkligheten fungerade. Man måste undersöka hur det i praktiken förhöll sig.⁷

---

7. Harald Gustafsson, »Att testa gränser. En inledande problematisering«, *Vid gränsen. Integration och identitet i det förnationella Norden*, red. Harald Gustafsson & Hanne Sanders, Göteborg & Stockholm 2006, s. 7.

I vår antologi behandlar flera bidrag just statsgränsens betydelse för människors praktik, i såväl förfluten tid som nutid. För att verkligen förstå statsgränsens inverkan och betydelse vidgas emellertid perspektivet till att även omfatta kulturella gränser.

I ett flertal artiklar diskuteras gränsens betydelse med utgångspunkt i vad som hände när den östra delen av det danska riket blev en sydlig provins i det svenska riket. Vi har redan nämnt Jens Lerboms undersökning som problematiserar gränsens betydelse under andra hälften av 1600-talet. Med utgångspunkt i delvis olika källmaterial diskuterar även Karl Bergman, Harald Gustafsson och Andreas Olsson vilken inverkan gränsdragningen egentligen hade för människor i den nya provinsen. Ett resultat är att den statsrättsliga gränsen betydde mindre än andra gränser. Istället för att betona tillhörigheten till ett danskt, svenskt eller skånskt rum drog man upp viktiga gränser mellan olika ekonomiska och socio-kulturella grupper, mellan borgare och bönder, mellan frälsebönder och självägande bönder, mellan män och kvinnor. Andra gränser som var viktiga att markera var tillhörigheten till en viss by eller stad, medan alltså gränser mellan etniska grupper var mindre betydelsefulla. Det historiska perspektivet fungerar därvidlag, som tidigare nämnts, även som en metod. Genom att blicka tillbaka på gränsers föränderliga och varierande betydelser kan dagens regionala strävanden på flera sätt problematiseras.

Två bidrag i boken diskuterar gränsens betydelse under 1900-talet, dvs. långt efter 1600-talets nya gränslinje, men också långt innan dagens diskussion om regionen etablerades. Fredrik Nilsson undersöker ungsocialisters förhållningssätt till gränsen i början av seklet. Det är här tydligt att gränsen hade fått karaktär som en markör av nationell olikhet kring vilken det uppstod motsättningar mellan länderna, något som ungsocialisterna aktivt försökte motverka. En delvis annorlunda bild träder fram i Hanne Sanders' bidrag. Sanders har följt gränsen under hela 1900-talet genom analyser av den svenska tidningen *Sydsvenska Dagbladet* med specifikt intresse riktat mot nyhets- och reklammaterial som rör Danmark. Den intressanta frågan som Sanders reser är om materialet speglar en nationell förståelse av annorlundahet. Vi har redan nämnt att den traditionella bilden av nationalismen och därmed de nationella gränserna i modern mening av många forskare anses ha uppstått på 1800-talet. I Sanders' undersökning verkar det nationella emellertid få betydelse för män-

niskors vardagliga rörelser först under senare delen av 1900-talet, och gränsen har kanske aldrig varit starkare och mer nationaliserad än nu.

Sanders' tes stämmer väl överens med en annan artikel i boken. Magnus Jerneck tar avstånd från järnridåtankandet, men menar att statsgränsens betydelse kontinuerligt har skärpts under 1900-talets senare del vilket förhindrar Öresundsregionen från att nå sin fulla potential. Jernecks text är emellertid inte bara en elegi; den är framåtriktad genom att dra upp linjer för hur ett gränslöst regionalt rum skulle kunna förverkligas.

Även Ylva Stubbergaards och Tove Dannestams analyser visar på gränsens närvaro i Öresundsregionala diskussioner. De menar att den nutida diskursen kring regioner, och för den delen även kring globalisering, bygger på ett ideal: gränslösheten. Båda författarna visar dock hur talet om den gränslösa regionen tenderar att dölja vad Dannestam träffande definierar som gränslöshetens gränser. I en regional dagordning, påpekar Dannestam, definieras framgång av förmågan att skaffa sig ekonomiska fördelar i en tävlan med andra städer, kommuner, regioner eller nationer. I denna tävlan är talet om det gränslösa viktigt, men tävlingen förutsätter gränsdragningar mot övriga i startfältet.

Öresundsområdets karaktär – sådan den träder fram i dessa bidrag – är således knappast präglad av gränslöshet, utan snarare av en intrikat och föränderlig väv av gränser. Hur denna väv förändras är ett tema som återkommer i samtliga artiklar.

Gränsens teori(er)

Författarna har hämtat analytisk inspiration ur olika gräns- och rums-teorier. Här kan inte alla nämnas, men ett axplock kan tydliggöra några likheter och skillnader avseende de teoretiska verktyg som förekommer. Karl Bergman låter sig inspireras av den franske sociologen Henri LeFebvre:

Rumsliga konstruktioner eller avgränsningar har i enlighet med denna kritiska utgångspunkt alltid en imaginär sida; det handlar om konstruktioner eller föreställningar som till stora delar är abstrakta. Men en sådan konstruktion kan också kompletteras med, eller vara uppblandad med, olika stora delar av egna rumsliga erfarenheter.

De levda rummen, de erfarna rummen, tenderar emellertid att trängas undan av ideologiskt grundade konstruktioner om historia, gemenskaper och gränser. I denna process är det, menar Bergman, viktigt att lyfta fram de spänningsfyllda maktrelationer som formar vardagen och interaktionen, såväl inom lokala rum som mellan byar, städer och andra territoriella enheter. Bergman laborerar med andra ord med ett relationellt och vardagsorienterat perspektiv som åskådliggör hur rumsligheter och gränsdragningar sker med utgångspunkt i människors materiella villkor.

Ett snarlikt teoretiskt perspektiv återkommer i Markus Idvalls diskussion av nutidens fritidsseglare. Idvalls text bygger förvisso inte explicit på Lefebvres utan hämtar istället inspiration från filosofen Gilles Deleuzes och psykiatrikern Felix Guattaris diskussioner om det öppna havet – i Idvalls tappning omvandlat till gränsvattnet – som kulturellt konstruktivt element. Idvall menar att Öresundsregionen i stor utsträckning är en elitdriven konstruktion som förutsätter att gränsen måste raderas, osynliggöras, för att regionen ska vara möjlig. Seglarnas praktiker, mångfalden i rörelserna längs med och över gränsen, visar emellertid »hur så kallade vanliga människor praktiskt och mer eller mindre all dagligt umgås med och tar sina närmaste omgivningar, ett vattenflöde i detta fall, i besittning, och samtidigt *gör* regionen«. I likhet med Bergman teoretiserar därmed Idvall kring gränsen också på en vardagsnära nivå som samtidigt är förknädd med en kritisk blick mot den pågående kaotiska ideologiproduktionen kring regionen.

Ylva Stubbergaard och Tove Dannestam utviner kunskap om region- och gränsformering genom att studera hur politiker gör regionen. I båda artiklarna är det föreställningar om det gränslösa rummet som problematiseras. Både Stubbergaard och Dannestam betraktar politisk retorik som en social handling vilken bidrar till att forma föreställningar om gränser. Stubbergaards artikel syftar till ett sökande efter »[p]olitiserade uttryck av tillhörighet i gränsregionala diskussioner«. Här är vi inte längre kvar på gemene mans vardagsnivå; Stubbergaard undersöker åtgärdsförslag i riksdagsmotioner och finner spänningar mellan öresundsregional politik och rikspolitik. Med inspiration från Anssi Paasi menar hon att »staters politik har en betydande roll för hur vi förhåller oss till platser och gränser«. Detta ska dock inte uppfattas som att gränser är konstanta; deras betydelser och lokalisering omformuleras enligt Stubbergaard i möten

mellan olika intressegrupperingar. Även Dannestams diskussion är inspirerad av Paasi. Hon ser gränser som praktiker och diskurser, relationellt etablerade och föränderliga. Genom att fokusera på hur Malmös politiker agerade i ett specifikt fall visar hon hur gränser, trots tal om gränslöshet, etablerades på flera fronter i ett konfliktfyllt spel om resurser.

Jens Lerbom introducerar den amerikanske historikern Oscar Martinez' teori om gränserns karaktäristik. Enligt Martinez' teoretiska mall kan gränsområden vara alienerande, samexisterande, ömsesidiga eller integrerande. De olika karaktärerna ger möjligheter att se mångfalden i utformningen av mellanstatliga relationer och knyter väl an till Hanne Sanders' analys av gränsens olika betydelser.

För flera av de historiska bidragen har den amerikanske historikern Peter Sahlins' banbrytande undersökning av en gränsflyttning mellan Spanien och Frankrike varit viktig. Det centrala här att gränsen får mening för människor när de rör sig över den och möter andra människor. Vad som i ett annat sammanhang kunde ha varit ett vanligt möte eller ett mindre bråk mellan grannar kan här bli till en nationell konflikt. Först långsamt blev gränsen fast och territoriell.

Fredrik Nilsson knyter an till en antropologisk gränsuppfattning – i synnerhet till Hastings Donnan och Thomas M. Wilson – som bland annat innebär att gränsens materialiseringar problematiseras. Nilsson menar att gränserns faktiska position, exempelvis gränsdragningen någonstans i Öresund, oftast är osynlig, men att gränser trots det – eller kanske på grund av denna osynlighet – måste materialiseras på andra sätt för att kunna manifesteras skillnad. Var denna materialisering äger rum, eller i vilken skepnad den tar form, varierar i tid och rum. Detta perspektiv öppnar för en diskussion om hur gränser erfars av skilda sociokulturella grupper, men även om vad gränser gör. De betraktas i Nilssons text alltså inte bara som passiva materialiseringar utan som agenter, ett slags kulturella kraftfält, som väcker känslor och som kan såväl initiera som inhibera rörelse av olika slag. Den analytiska poängen är att även om gränsen upplevs som ett hinder bromsar den inte bara folk, den ger dem också nya möjligheter.

Diskussionen om gränsens teori(er) ska inte på något sätt uppfattas som fullständig, utan mer som en vägvisare för förståelse av hur författarna i denna volym har närmast sig gränsen som forskningsobjekt. Även

om författarna använder sig av olika teoretiska verktyg förenas de, som nämnts, i ett avseende: samtliga problematiserar gränser med utgångspunkt i ett konstruktivistiskt, relationellt, processuellt perspektiv. Gränsen skapas och får mening av människor. Detta betyder att gränsen och identifikationen förändras över tid, men det betyder också att gränsen kan ha olika betydelse för olika människor eller olika grupper i samma tid. Den begränsar, men kan också öppna för nya handlingsmöjligheter. Detta förhållningssätt ska inte uppfattas som uttryck för ren relativism, utan vill snarare bidra till att avtäcka en historisk process där man kan se hur staten och det nationella har fått ständigt större betydelse i människors vardag. Integrerat i detta ryms ett konfliktperspektiv: gränser kan bli till, förändras och utmanas i konfliktfyllda relationer.

Projektet har arbetat flervetenskapligt och utnyttjat begrepp och kunskap inom disciplinerna historia, etnologi och statsvetenskap för att nå förståelse om gränsregionala processer. Med hjälp av skilda akademiska kunskapsområden har vi haft en ambition att bidra till en fördjupad kunskap om gränser och den komplexa väv av betydelser som omger dem. Gränser kan alltså inte reduceras till statiska regelverk vilka innesluter en befolkning, ett territorium och en statsmakts befogenheter. Inte heller kan de betraktas som evigt gällande, enkla och tydliga rågångar mellan olika, klart separerade nationella gemenskaper och identiteter. Öresundsområdet utgör ett synnerligen intressant exempel där gränser och identifikationsprocesser kan synliggöras och problematiseras. I motsättning till kartans enkelhet presenteras här den mångfald av upplevda gränser som ryms såväl i politiska visioner som i människors rörelser och möten med de andra.

Summary

Introduction: Öresund borders

In contrast to the usual understanding of a border as a line on a map, the ambition of this book is to problematise and emphasise different types of borders and the identification processes that can be associated with them. The focus is on the Öresund Region. The analysis is concerned with the region as an economic and political project on the part of the EU-supported Öresund Committee as well as the many different Öresund regions that people have created, either by crossing the border or through their political visions of globalisation and the abolition of national borders. It is not only important to examine the changes in the Öresund border since its creation in 1658, but also to look at the significance the border has had – and continues to have – for different groups of people. Besides the political border, the boundaries associated with other geopolitical units such as municipalities or regions are also analysed. Contributions from the fields of political science, ethnology and history help to provide a complex picture of the diversity of perceived boundaries that both exist and have existed around Öresund. In short, this collection of essays is about Öresund borders in time and space.

Referenser

- Da Østdanmark blev Sydsverige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet, red. Karl-Erik Frandsen & Jens Chr. V. Johansen, Skippershoved, Ebeltoft 2003
- Ek, Richard, *Öresundsregion – bli till! De geografiska visionernas diskursiva rytmer*, Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lund 2003
- Falkheimer, Jesper, *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund*, Centrum för Danmarksstudier 4, Makadam, Göteborg & Stockholm 2004
- Gustafsson, Harald, »Att testa gränser. En inledande problematisering«, *Vid gränsen. Integration och identitet i det förnationella Norden*, red. Harald Gustafsson & Hanne Sanders, Centrum för Danmarksstudier 10, Makadam, Göteborg & Stockholm 2006, s. 7–18
- Hall, Patrik, Sjövik, Kristian & Stubbergaard, Ylva, *Nätverk söker förankring. Öresundsregionen i ett demokratiperspektiv*, Studentlitteratur, Lund 2005
- Holst Jørgensen, Birthe, *Building European Cross-Border Co-operation Structures*, Institute of Political Science, University of Copenhagen, København 1998
- Idvall, Markus, *Kartors kraft. Regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*, Nordic Academic Press, Lund 2000
- Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000
- Nilsson, Fredrik, *När en timme blir tio minuter. En studie av förväntan inför Öresundsbron*, Historiska Media, Lund 1999
- Sydsvenska Dagbladet* 24/7 2006
- Vid gränsen. Integration och identitet i det förnationella Norden*, red. Harald Gustafsson & Hanne Sanders, Centrum för Danmarksstudier 10, Makadam, Göteborg & Stockholm 2006
- Öresundsbron på uppmärksamhetens marknad. Regionbyggare i evenemangsbranschen*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2002